

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Wzmocnienie pozycji młodzieży w celu osiągnięcia zrównoważonego rozwoju poprzez edukację”

(opinia z inicjatywy własnej)

(2023/C 100/06)

Sprawozdawczyni: **Tatjana BABRAUSKIENĖ**

Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	20.1.2022
Podstawa prawna	Art. 52 ust. 2 regulaminu wewnętrznego Opinia z inicjatywy własnej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Rolnictwa, Rozwoju Wsi i Środowiska Naturalnego
Data przyjęcia przez sekcję	24.11.2022
Data przyjęcia na sesji plenarnej	15.12.2022
Sesja plenarna nr	574
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	126/1/1

1. Wnioski i zalecenia

1.1. EKES zwraca się do państw członkowskich o potwierdzenie podjętego przez nie na konferencji COP 26 ⁽¹⁾ zobowiązania do uczynienia działań w dziedzinie klimatu i zrównoważonego rozwoju kluczowym elementem programu nauczania. Należy koniecznie uznać potrzebę ponownego nakreślenia z młodzieżą wizji przyszłości i opracowania nowej umowy społecznej, która zapewni pozytywną transformację edukacji.

1.2. EKES podkreśla, że zmiana paradygmatu wymaga przyjęcia kompleksowego i przekrojowego podejścia zapewniającego współpracę między różnymi zainteresowanymi stronami, partnerami społecznymi i organizacjami społeczeństwa obywatelskiego. Organizacje młodzieżowe i kształcenie pozaformalne mają do odegrania kluczową rolę w podnoszeniu świadomości na temat celów zrównoważonego rozwoju i wspieraniu ich realizacji.

1.3. EKES zachęca Komisję Europejską, by podczas obchodów Europejskiego Roku Umiejętności 2023 dalej skupiała się na potrzebach młodzieży i by powiązała te obchody ze zrównoważonym rozwojem i wyzwaniem stojącymi przed młodymi osobami w zmieniającym się świecie.

1.4. EKES z zadowoleniem przyjmuje koordynacyjną rolę Komisji w promowaniu projektów, szkoleń, wymiany dobrych praktyk i komunikacji między nauczycielami, by wspierać realizację celów zrównoważonego rozwoju w ramach systemu kształcenia. Jednak edukację kształtującą postawy i strategię na rzecz zrównoważonego rozwoju – zarówno w ujęciu teoretycznym, jak i praktycznym – należy opracowywać na szczeblu lokalnym, krajowym i regionalnym na podstawie spójnych badań i jasnych planów działania. Taka edukacja powinna także obejmować monitorowanie, by umożliwić ciągłe doskonalenie i wymianę doświadczeń.

1.5. EKES podkreśla ważną rolę dialogu społecznego i obywatelskiego w uwzględnianiu celów zrównoważonego rozwoju na wszystkich poziomach kształcenia, w ramach edukacji formalnej i pozaformalnej oraz w kształceniu nauczycieli, tak by obejmowały one wyraźne ramy kompetencji umożliwiające wyznaczenie konkretnych celów uczenia się i metod oceny.

1.6. EKES zaznacza, że wszyscy potrzebują wiedzy niezbędnej do przeciwdziałania zmianie klimatu, zwłaszcza w odniesieniu do wszystkich aspektów zrównoważonej konsumpcji i produkcji, dokonywania odpowiedzialnych wyborów żywieniowych i ograniczania marnotrawienia żywności, a także wykorzystywania zrównoważonej energii. Uczenie się przez całe życie rodziców i kształcenie obywateli powinny wspierać edukację dzieci. Ponadto należy promować działania informacyjne skierowane do wszystkich, w tym poprzez wspieranie kierowanych przez młodzież organizacji w tej dziedzinie.

⁽¹⁾ Co-chairs conclusions of Education and Environment Ministers' summit at CoP26 *Learn for our Planet. Act for the climate* [Konkluzje współprzewodniczących ze szczytu ministrów edukacji i środowiska na konferencji COP 26 „Ucz się dla naszej planety. Działaj dla klimatu”].

1.7. EKES wzywa do lepszego powiązania inwestycji UE z edukacją na rzecz zrównoważonego rozwoju poprzez wykorzystanie funduszy UE, takich jak Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (RRF), Erasmus+, program „Horyzont”, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+).

1.8. Komitet zwraca się do wszystkich państw członkowskich o zapewnienie zrównoważonych i wysokiej jakości inwestycji publicznych, aby zapewnić włączenie celów zrównoważonego rozwoju do edukacji krajowej, nie tylko w teorii, ale również w praktyce poprzez opracowanie kompleksowych programów nauczania umożliwiających zdobycie umiejętności krytycznego myślenia i podejmowania świadomych decyzji.

1.9. EKES apeluje do państw członkowskich o skuteczne wspieranie nauczycieli, by zwiększyć atrakcyjność tego zawodu. Podczas gdy w Europie istnieje ogromny niedobór nauczycieli, edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju wymaga zadbania o to, by byli oni cenieni i mieli godziwe wynagrodzenie oraz dobre warunki pracy. Przekształcenie systemu edukacji wymaga zapewnienia wysokiej jakości kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, sprawiedliwości i włączenia w systemy kształcenia i szkolenia oraz innowacyjnej organizacji szkół.

1.10. EKES wzywa do umieszczenia młodzieży w centrum procesu kształcenia i uczenia się. Można to osiągnąć poprzez ograniczenie biurokracji związanej z zawodem nauczyciela, skupienie się na innowacyjnej pedagogice i ścisłej współpracy z uczniami. W związku z tym ważne jest, by przygotować wszystkich nauczycieli do efektywnego wykorzystywania nowych technologii i do nowych kontekstów uczenia się, zarówno w ramach programu nauczania, jak i w życiu prywatnym. Wskazane byłoby dokonanie oceny wykonalności opracowania specjalnej platformy internetowej lub tablicy wskaźników w celu wymiany najlepszych praktyk.

1.11. EKES wzywa Komisję Europejską, by w celu zwalczania nierówności podjęła prace nad wprowadzeniem europejskiego wskaźnika ograniczania ubóstwa i wczesnego kończenia nauki, zgodnie z edukacją na rzecz zrównoważonego rozwoju. Można by go opracować w połączeniu ze wskaźnikiem globalnym.

2. Tło i kontekst

2.1. Konieczność zrównoważonego rozwoju

2.1.1. Politycy, decydenci i zainteresowane strony na wszystkich szczeblach muszą uznać, że zakrojona na szeroką skalę transformacja z gospodarki opartej na paliwach kopalnych, zasobochłonnej i linearnej na przyjazną dla klimatu gospodarkę o obiegu zamkniętym jest bardzo potrzebna, ale wprowadza dużo perturbacji do życia i przyszłych planów obywateli, zwłaszcza młodzieży i przyszłych pokoleń.

2.1.2. Wojna Rosji przeciwko Ukrainie uwypukliła także niemożliwość do utrzymania zależności energetycznej Europy od paliw kopalnych i umieściła zieloną transformację w nowym kontekście geopolitycznym. Przyspieszenie dekarbonizacji jest nieuniknione i bardziej niż kiedykolwiek potrzebne, jeśli mamy zmniejszyć tę zależność. Agenda 2030, jej 17 celów zrównoważonego rozwoju oraz zobowiązanie do niepozostawiania żadnej osoby ani żadnego miejsca w tyle stanowią – w świetle obecnych i przyszłych wyzwań – wyjątkową ścieżkę prowadzącą do gospodarki dobrobytu, lepszego odbudowywania i stworzenia bardziej równego, sprawiedliwego, inkluzywnego, zrównoważonego i odpornego świata.

2.1.3. W najbliższej przyszłości UE powinna świecić przykładem w wytyczaniu stabilnej pod względem gospodarczym ścieżki w kierunku zielonej i społecznie sprawiedliwej transformacji. W tym celu EKES wzywa państwa członkowskie i instytucje UE do wzmocnienia pozycji młodych ludzi i zaangażowania ich w podejmowanie decyzji, a także do dostosowania edukacji i zatrudnienia oraz mobilizacji jeszcze większej liczby młodych ludzi. Zgodnie ze Światowym programem działań na rzecz młodzieży do roku 2000 i w następnych latach⁽²⁾, przyjętym przez Zgromadzenie Ogólne ONZ w 1995 r., osoby młode we wszystkich państwach stanowią zarówno główne zasoby ludzkie w kontekście rozwoju, jak i główny motor przemiany społecznej, rozwoju gospodarczego i innowacji technologicznych. EKES zwraca uwagę na to, że młodzi ludzie są liderami przyszłości. Takie osoby należy wspierać w zakresie dostępu do stopniowych innowacji i w pełni angażować w proces kształtowania polityki, aby poczynić postępy w kierunku zrównoważonego rozwoju.

2.1.4. Celem niniejszej opinii z inicjatywy własnej jest przeanalizowanie tego, czy i w jaki sposób cele zrównoważonego rozwoju uwzględnia się w programach nauczania państw członkowskich, i zbadanie, czy podejście przyjmowane przez poszczególne państwa członkowskie można uznać za edukację transformatywną sprzyjającą zrównoważonemu rozwojowi⁽³⁾. Ponadto niniejsza opinia zawiera zalecenia wspierające Komisję Europejską i państwa członkowskie w rozwijaniu możliwości i przewyżnianiu wyzwań związanych z dalszym kształtowaniem polityki młodzieżowej, przy jednoczesnym zapewnieniu, by edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju była włączana do głównego nurtu polityki już na wczesnym etapie.

⁽²⁾ ONZ, Światowy program działań na rzecz młodzieży.

⁽³⁾ Stosuje się różne terminy – w niniejszej opinii mowa jest „edukacji transformatywnej sprzyjającej zrównoważonemu rozwojowi”. Jednak w obecnym kontekście „edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju” i „edukacja na rzecz zrównoważenia środowiskowego” są stosowane zamiennie. Zob. również glosariusz w załączniku.

2.2. Krajobraz polityczny

2.2.1. W 2015 r. Organizacja Narodów Zjednoczonych przyjęła cele zrównoważonego rozwoju (SDG), które mają posłużyć dla reszty świata jako modelowe rozwiązanie problemu degradacji środowiska i jednocześnie kwestii rozwoju społeczno-gospodarczego. Kluczem do osiągnięcia 17 celów zrównoważonego rozwoju i realizacji 169 powiązanych z nimi zadań do 2030 r. jest edukacja. Edukacja jest jednym z praw człowieka i każdy powinien mieć do niej dostęp (w tym do edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju). Ze sprawozdania Unesco z wdrażania celów zrównoważonego rozwoju wynika jednak, że edukacja publiczna nie jest bezpłatna dla każdego i często nie sprzyja włączeniu społecznemu. Okazuje się zatem, że realizacja zadania SDG numer 4.7 stwarza trudności. Ponadto „wiele krajów nadal nie wykazuje pełnego zaangażowania w uczynienie działań w dziedzinie klimatu głównym elementem programu nauczania”⁽⁴⁾.

2.2.2. Zadanie SDG numer 4.7 stanowi, że do 2030 roku sygnatariusze będą mieli obowiązek zapewnić, że „wszyscy uczący się przyswoją wiedzę i naberą umiejętności potrzebne do promowania zrównoważonego rozwoju, w tym między innymi przez edukację na rzecz zrównoważonego rozwoju i zrównoważonego stylu życia, praw człowieka, równości płci, krzewienia kultury pokoju i niestosowania przemocy, globalnego obywatelstwa oraz docenienia różnorodności kulturowej i wkładu kultury w zrównoważony rozwój”. Opinia EKES-u na ten temat „W kierunku strategii UE na rzecz zwiększania umiejętności i kompetencji ekologicznych dla wszystkich”⁽⁵⁾ jest zgodna z tym zaleceniem.

2.2.3. W ostatnich latach polityka UE w coraz większym stopniu koncentruje się na zagadnieniu zrównoważenia środowiskowego. W 2019 r. Komisja Europejska opublikowała Europejski Zielony Ład⁽⁶⁾, w ramach którego planuje przedstawienie UE na gospodarkę zrównoważoną, co jest wyrazem ambicji, aby do 2050 r. Europa stała się pierwszym neutralnym dla klimatu kontynentem.

2.2.4. W ramach planu dotyczącego wkładu kształcenia i szkolenia w zieloną transformację Komisja Europejska zaproponowała szereg inicjatyw. Obejmują one: po pierwsze, utworzenie koalicji na rzecz edukacji dla klimatu⁽⁷⁾, po drugie, niedawne przyjęcie konkluzji Rady pt. „Zachęcanie młodych ludzi jako podmiotów kształtujących zmianę do zaangażowania na rzecz ochrony środowiska”⁽⁸⁾ oraz zalecenia Rady w sprawie uczenia się na rzecz transformacji ekologicznej i zrównoważonego rozwoju⁽⁹⁾, po trzecie, rozwój europejskich ram kompetencji w zakresie zmiany klimatu i zrównoważonego rozwoju⁽¹⁰⁾.

2.2.5. Na posiedzeniu w dniach 4–5 kwietnia 2022 r. Rada ds. Edukacji, Młodzieży, Kultury i Sportu podkreśliła znaczenie sportu w edukacji na rzecz zrównoważonego środowiska i zaleciła, by „[ruch sportowy i inne zainteresowane strony] [z]nalazły sposoby propagowania edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju oraz budowania poczucia odpowiedzialności ekologicznej i obywatelskiej wśród klubów sportowych, federacji i innych zainteresowanych stron w dziedzinie sportu”⁽¹¹⁾.

2.2.6. Europejski Rok Młodzieży 2022 ma również promować nowe możliwości, które powstają dzięki transformacji ekologicznej i cyfrowej. Transformacje te powinny być inkluzywne i uwzględniać integrację osób młodych o mniejszych szansach oraz społecznie wrażliwych grup młodzieży. EKES wzywa Komisję Europejską, by podczas obchodów Europejskiego Roku Umiejętności 2023 dalej skupiała się na potrzebach młodzieży, łącząc obchody tego roku ze zrównoważonym rozwojem i z wyzwaniem, przed którymi stoją młodzi ludzie w zmieniającym się świecie.

⁽⁴⁾ Unesco *Global education monitoring report, 2021/2: non-state actors in education: who chooses? who loses?* [Sprawozdanie w sprawie monitorowania edukacji na świecie, 2021/2: Podmioty niepaństwowe a edukacja: kto wybiera? kto traci?].

⁽⁵⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „W kierunku strategii UE na rzecz zwiększania umiejętności i kompetencji ekologicznych dla wszystkich” (opinia z inicjatywy własnej) (Dz.U. C 56 z 16.2.2021, s. 1).

⁽⁶⁾ Europejski Zielony Ład.

⁽⁷⁾ Komisja Europejska, Koalicja na rzecz edukacji dla klimatu.

⁽⁸⁾ Konkluzje Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie – Zachęcanie młodych ludzi jako podmiotów kształtujących zmianę do zaangażowania na rzecz ochrony środowiska (Dz.U. C 159 z 12.4.2022, s. 9).

⁽⁹⁾ Zalecenie Rady z dnia 16 czerwca 2022 r. w sprawie uczenia się na rzecz transformacji ekologicznej i zrównoważonego rozwoju, (Dz.U. C 243 z 27.6.2022, s. 1).

⁽¹⁰⁾ Bianchi, G., Pisiotis, U. i Cabrera Giraldez, M., GreenComp The European sustainability competence framework [Europejskie ramy kompetencji w zakresie zrównoważonego rozwoju], Punie, Y. i Bacigalupo, M. red., EUR 30955 EN, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg, 2022, ISBN 978-92-76-46485-3, doi:10.2760/13286, JRC128040.

⁽¹¹⁾ Konkluzje Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie w sprawie sportu i aktywności fizycznej jako obiecujących czynników zmiany zachowań sprzyjającej zrównoważonemu rozwojowi (Dz.U. C 170 z 25.4.2022, s. 1).

2.2.7. Ważne jest, by lepiej powiązać inwestycje UE z edukacją na rzecz zrównoważonego rozwoju poprzez wykorzystanie funduszy UE, takich jak Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności (RRF), Erasmus+, program „Horyzont”, Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Europejski Fundusz Społeczny Plus (EFS+). Walka z utratą różnorodności biologicznej, zanieczyszczeniem i zmianą klimatu jest jednym z czterech nadrzędnych priorytetów nowego programu Erasmus+ na lata 2021–2027. Pozostałe priorytety to: włączenie i różnorodność, transformacja cyfrowa i uczestnictwo w życiu demokratycznym. EKES z zadowoleniem przyjmuje fakt, że program Erasmus będzie również obejmował propagowanie mobilności online w celu ograniczenia śladu węglowego.

3. Osoby młode, edukacja i zrównoważony rozwój

3.1. Przy przekwalifikowywaniu i podnoszeniu kwalifikacji młodych ludzi należy uwzględnić znaczenie rozwoju umiejętności w dziedzinie łagodzenia zmiany klimatu i przystosowania się do niej, a także w gospodarce o obiegu zamkniętym. Kluczową rolę w definiowaniu profili i norm zawodów i stanowisk pracy oraz w uwzględnianiu aspektów zrównoważonego rozwoju w programach przygotowania zawodowego i szkoleniach pracowników odgrywają partnerzy społeczni (organizacje pracodawców i związki zawodowe pracowników) oraz organizacje społeczeństwa obywatelskiego. Partnerzy społeczni i społeczeństwo obywatelskie pomagają osobom młodym w przejściu od kształcenia do zatrudnienia w sposób uwzględniający zrównoważony rozwój. Dialog społeczny i obywatelski odgrywają zasadniczą rolę i należy je wzmocnić.

3.2. Do potrzeb osób młodych można zaliczyć: cyfrowe i społeczne włączenie, kształcenie i szkolenie o wysokiej jakości, stabilne zatrudnienie, dobre warunki pracy, przystępne cenowo mieszkania i wsparcie w codziennej walce ze zmianą klimatu. Należy prowadzić więcej badań i zgromadzić więcej danych na temat wpływu zmiany klimatu na poziomie państw, regionów i na poziomie lokalnym w połączeniu z prognozami dotyczącymi umiejętności i miejsc pracy. Mając świadomość, że w Europie i na pozostałych kontynentach panuje poważny kryzys żywnościowy, osoby młode muszą poznać wszystkie aspekty zrównoważonej konsumpcji i produkcji, ograniczając marnowanie żywności i dokonując odpowiedzialnych wyborów żywieniowych.

3.3. Aby wyeliminować nierówności, należy wprowadzić globalny i europejski wskaźnik ograniczenia ubóstwa i wczesnego kończenia nauki, zgodnie z założeniami edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju. Wyludnianie się obszarów wiejskich ze względu na brak perspektyw zatrudnienia i niewystarczające możliwości kształcenia ma niekorzystny wpływ na młode rodziny. Zarówno na obszarach miejskich, jak i wiejskich obserwuje się problem wczesnego kończenia nauki, w związku z czym ograniczenie liczby młodzieży NEET⁽¹²⁾ wymaga stosowania skutecznych strategii ukierunkowanych na rynek pracy i sprawiedliwy wzrost gospodarczy.

3.4. Skuteczne wdrożenie europejskich ram jakości i skuteczności przygotowania zawodowego⁽¹³⁾ oraz poprawa europejskich ram jakości staży mają podstawowe znaczenie w kontekście edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju.

3.5. EKES jest zdania, że ze względu na skalę, złożoność i pilny charakter tych kwestii, należy umocnić i lepiej koordynować działania UE i państw członkowskich, w tym w zakresie poprawy edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju, która obecnie jest kwestią o krytycznym znaczeniu. Dotyczy to również edukacji dotyczącej wykorzystania zrównoważonej energii. Należy stale monitorować i mapować strategie UE i państw członkowskich w dziedzinie edukacji, czemu musi towarzyszyć wymiana dobrych praktyk między państwami i organizacjami. U podstaw edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju leżą wartości humanistyczne, które koncentrują się na zdobywaniu wiedzy i opracowywaniu wyważonych praktycznych rozwiązań z uwzględnieniem konsekwencji środowiskowych i społecznych.

3.6. Podstawową rolę w edukacji na rzecz zrównoważonego środowiska odgrywają nauczyciele i rodzice. Należy wspierać kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli i instruktorów w zakresie zrównoważonego rozwoju. W opinii EKES-u „W kierunku strategii UE na rzecz zwiększania umiejętności i kompetencji ekologicznych dla wszystkich”⁽¹⁴⁾ wskazano na ważną kwestię: wszyscy muszą posiadać niezbędną wiedzę, aby przeciwdziałać zmianie klimatu. Podstawowe znaczenie mają uczenie się przez całe życie rodziców i edukacja obywateli i w tym celu należy prowadzić działania informacyjne skierowane do wszystkich obywateli, w tym poprzez wspieranie w tej kwestii organizacji młodzieżowych.

⁽¹²⁾ Akronim NEET oznacza „młodzież niekształcąca się, niepracująca ani nieucząca się” i odnosi się do osoby bezrobotnej i nieuczestniczącej w kształceniu ani szkoleniu zawodowym.

⁽¹³⁾ Zalecenie Rady z dnia 15 marca 2018 r. w sprawie europejskich ram jakości i skuteczności przygotowania zawodowego (Dz.U. C 153 z 2.5.2018, s. 1).

⁽¹⁴⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „W kierunku strategii UE na rzecz zwiększania umiejętności i kompetencji ekologicznych dla wszystkich” (Dz.U. C 56 z 16.2.2021, s. 1).

3.7. EKES apeluje do państw członkowskich o skuteczne wspieranie nauczycieli, by zwiększyć atrakcyjność tego zawodu. Podczas gdy w Europie istnieje ogromny niedobór nauczycieli, edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju wymaga zadbania o to, by byli oni cenieni i mieli godziwe wynagrodzenie oraz dobre warunki pracy. Przekształcenie systemu edukacji wymaga zapewnienia wysokiej jakości kształcenia i doskonalenia zawodowego nauczycieli, równości i włączenia w systemy kształcenia i szkolenia oraz innowacyjnej organizacji szkół, co będzie sprzyjać kulturze pokoju i bezpieczeństwa. Wzmocnienie pozycji młodzieży na rzecz zrównoważonego rozwoju poprzez edukację wymaga wykwalifikowanych specjalistów wyposażonych w różnorodne i skuteczne narzędzia. Wykwalifikowani nauczyciele będą wiedzieli, jak najlepiej wykorzystać w swej codziennej pracy deklarację paryską⁽¹⁵⁾ i deklarację z Osnabrück w sprawie kształcenia i szkolenia zawodowego (VET)⁽¹⁶⁾, promujące postawy obywatelskie oraz wspólne wartości, którymi są wolność, tolerancja i niedyskryminacja w edukacji.

3.8. Młodzi Europejczycy cechują się kreatywnością, entuzjazmem i energią, dzięki czemu stanowią nieoceniony kapitał ludzki i źródło innowacyjnych pomysłów oraz mają do odegrania najważniejszą rolę w dążeniach do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju w państwach członkowskich UE teraz i w niedalekiej przyszłości. W tym względzie państwa członkowskie UE dysponują dużym źródłem niewykorzystanego potencjału działania. Organizacje młodzieżowe i kształcenie pozaformalne mają do odegrania ważną rolę we wspieraniu zrównoważonej edukacji i uczenia się.

3.9. EKES wzywa do umieszczenia młodzieży w centrum procesu kształcenia i uczenia się. Można to osiągnąć poprzez ograniczenie biurokracji związanej z zawodem nauczycielskim, skupienie się na innowacyjnej pedagogice i bliskich stosunkach z uczniami oraz przygotowanie wszystkich nauczycieli do wykorzystania nowych technologii w nowych kontekstach uczenia się, zarówno w programie nauczania, jak i w życiu prywatnym. Edukacja transformacyjna wymaga transformacyjnych nauczycieli, umiejętności i obywateli. Nauczyciele i szkoleniowcy potrzebują wystarczającego czasu, przestrzeni i zasobów, aby móc wdrożyć praktyczne i przekrojowe podejście do edukacji na rzecz zrównoważenia środowiskowego, oparte na skutecznej pracy zespołowej zainteresowanych stron. Jest to zagadnienie przekrojowe, które dotyczy wszystkich dziedzin kształcenia i szkolenia zawodowego w ramach interdyscyplinarnego podejścia pedagogicznego.

3.10. EKES z zadowoleniem zauważa, że osoby młode już teraz wnoszą wkład w zrównoważony rozwój w swoich państwach i osiągnięcie międzynarodowych celów klimatycznych w myśl zasady „przyjazności dla środowiska”, a ponadto aktywnie przystępują do międzynarodowych sieci ruchów młodzieżowych działających na rzecz ochrony przyrody i przeciwdziałania zmianie klimatu. Oprócz tego niezbędne jest dostosowanie wszystkich systemów kształcenia, aby zapewnić przestrzeń do rozwoju edukacji transformacyjnej, dzięki której więcej młodych ludzi będzie mogło ukierunkować swoje wysiłki na wprowadzenie koniecznych i głębokich zmian. Według ostatniego sprawozdania IPCC „uczenie się transformacyjne ma krytyczne znaczenie, ponieważ pomaga w osiągnięciu wspólnej świadomości i zbiorowych działań”⁽¹⁷⁾.

4. Zrównoważony rozwój należy postrzegać jako ciągły i kompleksowy proces uczenia się

4.1. Oprócz tego trzeba sobie uświadomić, że zrównoważony rozwój państwa i społeczeństwa jest niemożliwy bez ustawicznego uczenia się oraz zdobywania i rozumienia nowych doświadczeń. W tym względzie zrównoważony rozwój należy postrzegać jako ciągły proces, w ramach którego społeczeństwo musi nauczyć się żyć w sposób bardziej zrównoważony ze środowiskowego, gospodarczego i społecznego punktu widzenia. Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju jest niezbędna do tego, byśmy mogli przeorientować nasz tryb życia i pracy, ponieważ umożliwia dostęp do informacji i podnosi świadomość, a co ważniejsze, buduje zdolność obywateli do innowacyjności i wdrażania rozwiązań. W celu nauczania osób młodych, aby świadomie podchodzili do najbardziej złożonych kwestii zrównoważonego rozwoju, w obliczu których stoją społeczności i państw, należy opracować kompleksowe programy nauczania umożliwiające zdobycie umiejętności krytycznego myślenia i podejmowania świadomych decyzji.

4.2. Analizy i badania przeprowadzone na zlecenie Komisji Europejskiej w celu przygotowania wniosku dotyczącego zalecenia Rady w sprawie uczenia się na rzecz zrównoważenia środowiskowego pokazują, że jedynie 13 państw członkowskich dysponuje jasną definicją terminu „edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju” lub „edukacja na rzecz zrównoważenia środowiskowego”. Komitet z ubolewaniem stwierdza, że niektóre państwa członkowskie nie stosują terminu „edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju” ani zadania SDG numer 4.7, mimo że stanowi ono integralną część

⁽¹⁵⁾ Deklaracja w sprawie promowania przez edukację postaw obywatelskich oraz wspólnych wartości, którymi są wolność, tolerancja i niedyskryminacja Eurydice.

⁽¹⁶⁾ Deklaracja z Osnabrück w sprawie kształcenia i szkolenia zawodowego jako czynnika odbudowy i sprawiedliwego przechodzenia na gospodarkę cyfrową i ekologiczną, deklaracja z Osnabrück eu2020.pdf.

⁽¹⁷⁾ 6. sprawozdanie oceniające IPCC, sprawozdanie grupy roboczej III *Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change* [Zmiana klimatu 2022: łagodzenie zmiany klimatu], s. 2871.

celu zrównoważonego rozwoju nr 4 (SDG nr 4) dotyczącego wysokiej jakości edukacji oraz główny czynnik umożliwiający osiągnięcie wszystkich pozostałych celów zrównoważonego rozwoju (SDG). W przeanalizowanych sprawozdaniach krajowych nie wyszczególniono kwestii finansowania. Jednak Włochy, które zaczęły podejmować zobowiązania w zakresie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju, wyraźnie stwierdziły, że brak finansowania jest jednym z głównych powodów braku postępów w urzeczywistnianiu edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju. Kiedy rządy zmuszone są dokonywać cięć ze względu na kryzys gospodarczy, energetyczny i związany z kosztami życia, zawsze dotyka to edukację, podobnie jak inne obszary społeczne. Brak inwestycji powoduje różne formy prywatyzacji i asymetrii w systemach, osłabiając sprawiedliwość oraz wolność pedagogiczną i akademicką.

4.3. Warto również zastanowić się, czy skuteczne wdrożenie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju wymaga przyjęcia scentralizowanej, odgórnej strategii, czy może inne czynniki są w tym zakresie decydujące. W Danii i Niderlandach nie ustanowiono krajowej strategii w zakresie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju, ale szkoły w tych państwach prowadzą aktywne działania w tej dziedzinie. Finlandia ustanowiła krajową strategię, ale wyraziła obawy, że edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju w poszczególnych szkołach różni się między szkołami. Włochy włączyły już edukację na rzecz zrównoważonego rozwoju do krajowego programu nauczania, ale napotykają pewne wyzwania we wdrażaniu jej na szczeblu regionalnym. Francja opracowała strategię krajową, zarządzaną przez lokalne organy oświatowe, która jest wdrażana we wszystkich szkołach w ramach krajowych programów nauczania i projektów pedagogicznych. W ten sposób zaangażowane są wszystkie poziomy, co z kolei zapewnia powodzenie tej strategii.

4.4. Jedną z najważniejszych kwestii jest priorytetowe traktowanie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju. OECD we współpracy z Komisją Europejską opublikowała niedawno badanie⁽¹⁸⁾ określające kompetencje młodych ludzi w zakresie zrównoważenia środowiskowego w państwach UE i OECD. To nowe podejście do badań i ocen mogłoby być dobrym impulsem do nadania priorytetu edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju w państwach członkowskich. Przydatne mogłoby być dalsze zbadanie związku między działaniami ONZ mającymi na celu promowanie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju a środkami OECD służącymi wspieraniu rozwoju polityki edukacyjnej za pośrednictwem PISA. Celem byłoby sprawdzenie, czy nie istnieją pewne asymetrie w sposobie, w jakim te dwa zestawy środków kształtują systemy edukacji.

4.5. Jedną z potencjalnych barier stanowi wdrażanie edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju w państwach, w których panuje system federalny. Ze sprawozdań krajowych wynika, że poziom koordynacji między danym ministerstwem federalnym a władzami regionalnymi jest różny w poszczególnych państwach członkowskich – Niemcy doświadczają w tym zakresie trudności, podczas gdy w Austrii funkcjonuje sieć kontrolująca koordynację. Sposób, w jaki austriacki rząd federalny angażuje się w inicjatywy oddolne, stanowi przykład do naśladowania dla pozostałych państw.

4.6. Z punktu widzenia obecnego i przyszłego społeczeństwa niezwykle ważne jest, aby od nowa ocenić, rozważyć i określić edukację w kontekście edukacji i uczenia się na rzecz zrównoważonego rozwoju od poziomu nauczania przedszkolnego po kształcenie wyższe i na dalszych etapach oraz, w ostatecznym rozrachunku, aby taka edukacja obejmowała zasady, wiedzę, umiejętności, przekonania i wartości związane ze zrównoważonym rozwojem we wszystkich trzech obszarach, którymi są: ekologia, społeczeństwo i gospodarka. Musi to być proces globalny i interdyscyplinarny, który obejmuje inicjatywy oddolne, a także angażuje ogół społeczeństwa i jest wspierany przez odpowiednie rządy. Wdrażając taką edukację w poszczególnych państwach, należy jednak uwzględnić lokalne uwarunkowania i specyfikę kulturową.

4.7. Edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju powinna polegać na rozpowszechnianiu wiedzy na temat środowiska i jego stanu oraz na wskazywaniu możliwości dostosowania gospodarki w sposób sprzyjający stawianiu na pierwszym miejscu dobrobytu obywateli i dobra planety, a jednocześnie propagujący równość międzypokoleniową i ochronę środowiska naturalnego. W ramach takiej dostosowanej gospodarki należy przykładąć większą wagę do przyjaznych dla środowiska metod zarządzania, zapewniać możliwości uważnego kulturowania wartości środowiskowych i kulturowych oraz kierować się wartościami etyki ekologicznej zakładającej ponoszenie odpowiedzialności za ochronę środowiska na potrzeby obecnego i przyszłych pokoleń oraz na potrzeby zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych.

4.8. Transformacyjna edukacja na rzecz zrównoważonego rozwoju powinna:

— opierać się na zasadach i wartościach leżących u podstaw zrównoważonego rozwoju,

⁽¹⁸⁾ Borgonovi, F., i in., „Young people’s environmental sustainability competence: Emotional, cognitive, behavioural, and attitudinal dimensions in EU and OECD countries” [Kompetencje młodych ludzi w zakresie zrównoważenia środowiskowego: wymiar emocjonalny, kognytywny, behawioralny i związany z nastawieniem w krajach UE i OECD], *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, nr 274, OECD Publishing, Paryż, 2022. „The environmental sustainability competence toolbox: From leaving a better planet for our children to leaving better children for our planet” [Zestaw narzędzi kompetencji w zakresie zrównoważenia środowiskowego: od pozostawienia naszym dzieciom lepszej planety do pozostawienia lepszych dzieci dla naszej planety], *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, nr 275, OECD Publishing, Paryż, 2022. Dokumenty te zostały przygotowane w kontekście przyszłej publikacji OECD „Skills Outlook 2023” [Perspektywy w zakresie umiejętności na 2023 r.].

- mieć wpływ na wszystkie trzy obszary zrównoważonego rozwoju, którymi są: środowisko, społeczeństwo i gospodarka,
- sprzyjać uczeniu się przez całe życie oraz uczeniu się przez całość sytuacji życiowych, by wspierać tworzenie zrównoważonych społeczeństw wykazujących się szacunkiem, odpowiedzialnością, proaktywnością i krytycznym myśleniem,
- uosabiać edukację o wysokiej jakości, objętą aktywnym wsparciem i przyjmującą całościowe podejście,
- sprzyjać dostępnemu, opartemu na prawach kształceniu zgodnemu z zasadami szacunku i inkluzywności, w ramach którego różnorodność stanowi wartość,
- opierać się na podejściu globalnym, a jednocześnie uwzględniać kwestie lokalne i specyfikę kulturową,
- obejmować kształcenie formalne, kształcenie pozaformalne i uczenie się nieformalne,
- uwzględniać ewolucyjny charakter pojęcia zrównoważonego rozwoju.

4.9. Nie ma uniwersalnych modeli edukacji transformatywnej na rzecz zrównoważonego rozwoju, w związku z czym każde państwo będzie musiało określić – przy aktywnym zaangażowaniu odpowiednich partnerów społecznych, zorganizowanego społeczeństwa obywatelskiego oraz innych zainteresowanych stron, w tym organizacji młodzieżowych – własne priorytety i działania w dziedzinie zrównoważonego rozwoju i edukacji. W procesie kształtowania szkół, w których większą wagę przykładą się do edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju, główną rolę odgrywają kierowanie szkołami w oparciu o współpracę i edukacja obywatelska. Należy określić cele, główne kierunki działania i mechanizmy, uwzględniając lokalne uwarunkowania środowiskowe, społeczne i gospodarcze oraz specyfikę kulturową.

4.10. Stworzenie systemu edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju wiąże się z przejściem od edukacji tradycyjnej do modelu zorientowanego na zrównoważony rozwój, który powinien opierać się na szerokiej interdyscyplinarnej wiedzy w myśl zintegrowanego podejścia do rozwoju społeczeństwa, gospodarki i środowiska. Tego typu edukacja powinna obejmować prace na poziomie kształcenia formalnego (szkoły, uczelnie, instytucje doskonalenia zawodowego) oraz kształcenia pozaformalnego (tworzenie ośrodków szkoleniowych, organizacja seminariów i okrągłych stołów, korzystanie z mediów itp.) oraz uczenia się nieformalnego (wzajemne uczenie się w ramach wydarzeń, wymiany młodzieży, projektów prowadzonych przez młodzież itp.). Programy kształcenia i szkolenia obejmujące edukację na rzecz zrównoważenia środowiskowego muszą być dostępne i inkluzywne. Rządy już na wczesnym etapie muszą uwzględniać realia osób młodych wywodzących się ze środowisk defaworyzowanych i zapewnić sposoby na włączenie tych grup.

Bruksela, dnia 15 grudnia 2022 r.

Christa SCHWENG
Przewodnicząca
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
